

SCHOOLBOEKEN : BESCHRIJVEN OF BEOORDELEN ?

Het boek Major Publications on Mother Tongue Education in Europe (Herrlitz et al. 1984) bevat een aantal geannoteerde bibliografieën in verband met het moedertaalonderwijs in acht Europese landen. In mijn eigen bijdrage daarin (Daems 1984), heb ik naast een selectief overzicht van boeken en tijdschriften over het moedertaalonderwijs in Vlaanderen, ook geprobeerd een bondige beschrijving te leveren van de belangrijkste schoolboeken. Die beschrijving bleef beperkt tot zgn. methodes, d.w.z. boeken die een reeks vormen over de verschillende jaren heen, en die daarbij de prententie hebben volledig te zijn : naast dit boek heb je in principe geen andere boeken nodig.

Om binnen een beperkte ruimte toch een redelijk overzicht te kunnen geven, heb ik een beschrijvingsrooster opgesteld. (1) Hierna volgt dat rooster, en de toepassing ervan op een aantal schoolboeken. Het rooster zelf omvatte 10 beschrijvingsdimensies. Elk boek kreeg voor elke dimensie een waarde ingevuld.

Het rooster zag er als volgt uit.

1. Inhoudelijke opbouw

C = cursorisch

T = thematisch

CT = cursorisch-thematisch

(CT) = cursorisch-thematisch op een nogal artificiële manier, schijn-cursorisch-thematisch

CH = chronologisch-historisch

2. Taalvariëteiten

1 = traditionele houding (alleen de standaardtaal wordt geaccepteerd)

2 = er is enige aandacht voor het onderscheiden van verschillende taalvariëteiten

3 = er is een reële erkenning van taalvariatie, ook enige tolerantie

3. Tekstkeuze

1 = schools

2 = een bredere keuze, enige aandacht voor 'echte' teksten

3 = 'echte' teksten (fictie, zakelijke, jeugdliteratuur)

A = sterk literair-esthetisch

4. Tekstbehandeling

1 = traditioneel (lexicale, reproductieve en produktieve vragen)

- 2 = een grote variatie in de vragen
- 3 = een werkelijke leesmethodologie, met daarbij vragen en opdrachten gericht op de beoordeling en integratie

5. Luisteren

- 1 = ontbreekt
- 2 = aanwezig maar schools (woordelijke reproductie)
- 3 = aandacht voor alle aspecten van het luisterproces

6. Spreken

- 1 = uitsluitend uitspraak en schoolse spreekactiviteiten
- 2 = meer functionele spreekactiviteiten
- 3 = het hele communicatieproces, reflectie inbegrepen

7. Schrijven

- 1 = geen schrijfmethode, alleen schoolse opdrachten
- 2 = meer gevarieerde schrijfoopdrachten
- 3 = normaal-functionele schrijfoopdrachten, inclusief een schrijfmethode (b.v. de fasen in het schrijfproces)

8. Spelling

- 1 = traditioneel (b.v. geïsoleerde spellinginstructie en oefeningen)
- 2 = gebaseerd op frequentietellingen
- 3 = gebaseerd op frequentietellingen, meer realistische doelstellingen, minder schoolse werkvormen en methode

9. Spraakkunst en taalbeschouwing

- 1 = schoolgrammatica
- 2 = beperkte schoolgrammatica en terminologie, enige aandacht voor ruimere taalbeschouwing (b.v. pragmatiek, taalvariëteiten)

10. Differentiatie

- 1 = niet aanwezig
- 2 = aanwezig, maar volgens een model dat minder geschikt is voor moedertaal (b.v. uitsluitend basisstof-extra-stof)
- 3 = gevarieerde, aangepaste vormen van differentiatie

Het rooster is dan toegepast op een aantal veel gebruikte, of interessante nieuwe schoolboeken voor het lager onderwijs, en op de schoolboeken voor het eerste en vijfde jaar secundair onderwijs die door Jos Van de Poel resp. Chris Cuyves behandeld werden. (2) Hieronder vindt de lezer het resultaat.

1) LAGER ONDERWIJS

DIMENSIES	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Taalkabaal (Zwijzen)	CT	3	3	3	3	3	3	3	3	1
Taal Totaal (Dijkstra/De Sikkell)	T	1	2	?	1	-	2	2	2	1
Taal voor vandaag en morgen (Wolters)	T	1	1	1	2	1	2	2	1	1
Taal Groeit (Plantyn)	[CT]	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Taal op school (Van In)	[CT]	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Zonnige Taal (Plantyn)	?	1	1	1	1	?	?	?	?	1
Taal en Werkelijkheids- onderricht (De Standaard)	[CT]	1	1	1	1	1	1	1	1	1

2) EERSTE JAAR SECUNDAIR ONDERWIJS

DIMENSIES	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Communicatie (De Ned. Boekhandel)	T	1	1	1	1	1	1	1	1	2
Gediff. Ned. (Plantyn)	T	1	2	1	1	1	1	1	1	2
Lezerstraal (MIM)	T	2	3	3	2	2	2	1	2	3
Slagv. Ned. (Wolters)	T	1	2	2	2	1	1	1	2	2
Taalcirkel (De Sikkell)	T	1	1	1	1	1	1	1	1	2
Taalmozaïek (De Standaard)	T	1	1	1	1	1	1	1	1	2
T. naar maat (Van In)	T	1	2	1	1	1	1	1	1	2

3) VIJFDE JAAR SECUNDAIR ONDERWIJS

DIMENSIES	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Beroep op taal (De Standaard)	T	1	3	1	2	2	2	1	1?	2
Communicatie (De Ned. Boekh.)	CT	2	3	2	2	2	2	1	2	2
Taalprikkel (De Sikkell)	T	1	3	1	1	2	2	1(3)	1(4)	1
Tekstvaardig Nederlands (Wolters)	CT	3	3A	3(5)	2	2	2	1	2	2
Verrijk je Taal	C/CH	2	3A	1	2	2	1	1?	2	1

In ieder geval vertoont het werken met dit rooster heel wat onvolkomenheden.

1. De 'waarden' die per dimensie ingevuld worden, zijn en blijven rijkelijk algemeen en daardoor ook wat vaag. Een goede beschrijving zou beter veel genuanceerder zijn.
2. Doordat de ingevulde waarden zo algemeen zijn, kan het toekennen van een bepaalde waarde aan een bepaald boek (b.v. Taalkabaal krijgt voor de dimensie schrijven de waarde 3) als nogal arbitrair overkomen.
3. Om goed te zijn zou het aantal dimensies veel groter moeten zijn, en zouden de dimensies verder uitgesplitst moeten worden in subdimensies. Zo is lezen uitgesplitst in 2 subsimensies : tekstkeuze, en tekstbehandeling. Maar tekstbehandeling zelf zou veel verder gedetailleerd kunnen worden.
4. Sommige dimensies zou ik nu, twee jaar later, anders inschakelen. Ik weet nu meer af van spelling dan twee jaar geleden, en dus zou ik nu het belang van het rekening houden met frequentiegegevens erg relativiseren, en ik zou nu meer aandacht willen hebben voor de manier waarop het leerproces georganiseerd wordt. M.a.w. de manier waarop een dimensie opgevat wordt is niet van tijdelijke aard, maar hangt samen met de vakkennis van degene die de dimensie opstelt.
5. Tenslotte wil ik op een veel meer fundamenteel probleem wijzen. Het rooster was bedoeld om te beschrijven, niet om te beoordelen. Toch zal de verleiding groot zijn om een boek met veel 3-tjes te beschouwen als een goed boek, en één met veel 1-tjes als een zwakke broeder. Als van een bepaald boek opgegeven wordt dat luisteren er niet in aanwezig is, of dat er niet in gedifferentieerd wordt, wil ik niet zeggen dat er iets in ontbreekt, of dat het zwak is. Maar wie het overzicht bekijkt, zal op grond van zijn verwachtingen toch gemak-

kelijk tot die conclusie komen. Het feit dat de dimensies gehanteerd worden als driepuntsschalen draagt er verder toe bij.

En dan is er nog een ander punt. Het feit dat ik precies deze tien dimensies gebruik, en niet tien andere, berust op een keuze. De manier waarop de schaal binnen een dimensie ingevuld is berust ook op een keuze. Zulke keuzen zijn niet louter vrijblijvend of objectief. Ze hebben te maken met het feit dat ik allerlei opvattingen heb over hoe leren lezen en schrijven, spreken en luisteren, het best zouden gebeuren. Die opvattingen zijn uitvoerig (maar nog altijd onvolledig) beschreven in ons handboek (Daems e.a. 1982). Het gaat daarbij om verwachtingen of vermoedens : als je lezen op deze manier aanpakt, dan mag je verwachten dat je een goed resultaat bereikt. Maar het is helemaal niet zeker dat dit de enig goede aanpak is.

Kortom : puur beschrijven bestaat niet, er zit altijd een zekere dosis beoordeling in. Als er enige objectiviteit in zit, dan zit ze in het feit dat er niettemin geprobeerd is aan te geven op welke manier de dimensies opgevat werden.

Frans Daems, Bieststraat 160, 2970 Hever

NOTEN

(1) De intellectuele eerlijkheid gebiedt me te vermelden dat Jef Pepermans een flink aandeel heeft gehad in het tot stand komen van het rooster, en in het beschrijven van de schoolboeken.

(2) De redactie verzocht Jos Van de Poel en Chris Cuyves om het beschrijvingsrooster toe te passen op de door hen behandelde schoolboeken. In Daems 1984 is een ander overzicht opgenomen voor het secundair onderwijs.

(3) Niet expliciet gebaseerd op frequency-counts, wel geïntegreerd in geheel - praktisch gericht.

(4) Héél erg beperkt.

(5) Enkel voor fictionele teksten.

BIBLIOGRAFIE

Fr. Daems 1984 : Bibliography on Mother Tongue Teaching in Flanders. In : Herrlitz et al. 1984, p. 10-24.

Fr. Daems, J. Pepermans & R. Roger 1982 : Leren leven in Taal. De Sikkels, Malle.

W. Herrlitz et al. 1984 : Major Publications on Mother Tongue Education in Europe. An Annotated Bibliography. International Mother Tongue Education Network, SLO, Enschede 1984.